

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี

THE STRATEGIES OF SUSTAINABLE BUDDHIST TOURISM IN PATHUMTHANI PROVINCE

นพวรรณ วิเศษสินธุ์¹ นงเยาว์ อุทุมพร² ชูชาติ พ่วงสมจิตร³ และธีรพงษ์ บุญรักษา⁴
Noppawan Wisedsind¹ Nongyao Utoomporn² Choochat Phuangsomjit³ and
Theeraphong Boonrugs⁴

¹หัวหน้าโครงการวิจัย ปร.ด. (บริหารธุรกิจ) อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

²นักวิจัยร่วม ค.ด. (การวัดและประเมินผลการศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

³ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ค.ด. (บริหารการศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

⁴ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ปร.ด. (บริหารธุรกิจ) รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail: noppawanti@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมสมอง และกำหนดยุทธศาสตร์โดยวิธีการวิเคราะห์ TOWS Matrix

ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเกิดความยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบรวมกลุ่ม โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง และยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยยุทธศาสตร์ที่ 1-5 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ 5 ด้านของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559)

คำสำคัญ

ยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืน จังหวัดปทุมธานี

ABSTRACT

The objective of this research is to study the strategies of sustainable Buddhist tourism in Pathum Thani province. A qualitative method is used to collect information through in-depth interview, focus group, and brainstorming. TOWS Matrix analysis is used to determine the strategies.

The research results find that there are seven strategies used for sustainable Buddhist tourism in Pathum Thani province. The first strategy is to develop infrastructure and basic requirement of tourism. The second one is to develop and revive tourist spots interactively as learning sites for education in sustainable scheme. The third one is to develop typical products, services and supporting factors. The forth one is to maintain their confidences and supplement tourist activities. The fifth one is to encourage participation through public and private sectors. The sixth one is to imply people's center into clusters of the tourist development. And the last one is to use public relations to boost Buddhist tourism. Five strategies, from the first to the fifth strategy are related to the strategy of national tourism development plan (B.E. 2555-2559).

Keywords

Strategies, Sustainable Buddhist Tourism, Pathum Thani Province

ความสำคัญของปัญหา

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยที่สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวม และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจเกี่ยวเนื่องต่าง ๆ เช่น โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร การคมนาคม เป็นต้น ทำให้เกิดการลงทุน การจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น จากความสำคัญนี้ทำให้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ 17 เมษายน 2552 ให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

ข้อมูลจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มพฤติกรรมสนใจการท่องเที่ยวในรูปแบบความสนใจพิเศษ (special interest tourism) อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวแบบประชุม และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ซึ่งจะเห็นว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเรียนรู้และได้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างกันในแต่ละครั้ง ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เลือกพักแรมในโรงแรมที่มีเอกลักษณ์ โดยประเทศไทยมีความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวในรูปแบบความสนใจพิเศษ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธถือได้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษรูปแบบหนึ่ง

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นการเดินทางไปยังวัดซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของพุทธศาสนา เพื่อน้อมรำลึกถึงพระพุทธองค์ ด้วยความศรัทธาตั้งมั่นที่จะศึกษาสถานที่และพร้อมที่จะเรียนรู้ถึงสังฆธรรมแห่งชีวิตด้วยจิตที่สงบมั่นคง มีความอดทนตั้งใจจริง และกำหนดจิตอยู่กับการปล่อยวางให้ทุกอย่างเกิดขึ้นและดับไป การเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ จึงเป็นการเดินทางที่มีความหมายล้ำค่าตาม

หลักพุทธศาสนา กล่าวคือ ได้รับทั้งความสะอาด ความสว่าง และความสงบสุข (ชมรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยมจร, 2549)

จังหวัดปทุมธานีมีคำขวัญว่า “ถิ่นบัวหลวง เมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นครธรรมะ พระตำหนักรวมใจ สดใสเจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม” (สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, 2558) จะเห็นได้ว่าจังหวัดปทุมธานีมีจุดเด่นที่สำคัญไม่น้อยกว่าจังหวัดอื่น ๆ แต่ยังคงขาดการส่งเสริมที่เพียงพอด้านการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งที่วัดวาอารามที่เป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนาในจังหวัดปทุมธานีมีอยู่เป็นจำนวนมากถึง 186 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557) โดยเป็นวัดที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหลายวัด ได้แก่ วัดโบสถ์ (สามโคก) วัดหงษ์ปทุมมาวาส วัดสิงห์ วัดไผ่ล้อม วัดเจดีย์หอย วัดป่ากรูทิต วัดมะขาม และวัดศาลเจ้า เป็นต้น วัดส่วนใหญ่มีสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่งดงาม มีความผูกพันกับชุมชนที่มีวิถีชีวิตประจำถิ่นด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่สำคัญเกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ การตักบาตรพระร้อย การจุดลูกหนู และ พิธีสงกรานต์ เป็นต้น

ด้วยผลกระทบจากวิกฤตการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ส่งผลให้สถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะพุทธศาสนสถานในจังหวัดปทุมธานี วัดที่เป็นโบราณสถาน และมีโบราณวัตถุ ได้รับความเสียหายอย่างมาก สภาพดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูคืนสภาพให้กลับมามีสภาพที่ดีดังเดิม ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐบาล และความร่วมมือของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เกิดความเข้มแข็งกับท้องถิ่นของตนเพื่อคงต้นทุนแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เป็นแหล่งธรรมะเพื่อต้อนรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี ที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จะเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานี เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนมากยิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดอีกด้วย คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี ซึ่งถือเป็นการดึงศักยภาพของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนของจังหวัดปทุมธานี

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. สภาพแวดล้อมในการพัฒนาศักยภาพ และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้กับการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนในจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างไร
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพ และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้กับการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนในจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในการพัฒนาศักยภาพ และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้กับการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพ และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้กับการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนในจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีการบูรณาการวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ศึกษาข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารระดับสูงของภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาจังหวัดปทุมธานี เพื่อให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี พัฒนาการจังหวัดปทุมธานี และผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนา และเพื่อให้ได้รายยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนมีความสมบูรณ์ในมิติต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมระดมสมองกับนักวิชาการที่มีความรู้ ความชำนาญในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพและการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืน โดยจัดประชุมสัมมนากลุ่มย่อยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของภาครัฐ และเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ คนในชุมชน พระสงฆ์ ผู้บริหารของจังหวัดตั้งแต่เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดที่มีหน้าที่และรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว และ ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ วัดในจังหวัดปทุมธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in depth interview)
2. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)
3. การประชุมระดมสมอง (brain storming)

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เป็นวิธีการหลักมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 10 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารหลักฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลภาคสนามตามแหล่งที่ตั้งของวัด (แหล่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ) และบริบทพื้นที่และบริบทของชุมชน ที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการเก็บข้อมูลบันทึกภาพ สัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกรายการ ได้แก่ ความเป็นมา ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน และ พระสงฆ์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรับทราบถึงบริบทชุมชน การมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชน ศักยภาพของวัดในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ขั้นตอนที่ 4 สัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ศักยภาพของวัด โดยสัมภาษณ์พัฒนาการจังหวัด และผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการสัมภาษณ์ทำเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 จากข้อมูลที่ได้ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยจัดทำเอกสารฉบับร่าง (จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค) ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี วิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix และร่างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี

ขั้นตอนที่ 6 ประชุมระดมสมองกับนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี เพื่อให้การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix ให้ครอบคลุมเนื้อหาทุก ๆ ด้าน นำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมในประเด็นที่ได้รับข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 7 จัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นฐานข้อมูลของวัดในจังหวัดปทุมธานี สำหรับใช้ในการอ้างอิง ค้นคว้าทางวิชาการ หรือใช้สำหรับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต่อไป

ขั้นตอนที่ 8 ประชุมสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับภาครัฐและภาคเอกชน และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสนอร่างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และได้ข้อสรุปสำหรับการยืนยันร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 9 สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้บริหารสูงสุดของจังหวัดปทุมธานี (ผู้ว่าราชการจังหวัด) เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทราบข้อมูลนโยบายของภาครัฐและเพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 10 ได้ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนของจังหวัดปทุมธานี โดยทำการปรับปรุงตามที่ได้รับข้อสังเกต และ ข้อเสนอแนะ จากขั้นตอนที่ 8 และ 9

ผลการวิจัย

จากการจัดการประชุมเพื่อระดมสมอง และได้นำเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนของจังหวัดปทุมธานีให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ โดยที่ประชุมมีมติยืนยันร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าว และทางคณะผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากที่ประชุมเพื่อนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ตามที่การประชุมสนทนากลุ่มได้แนะนำไว้ โดยในส่วนของยุทธศาสตร์คณะผู้วิจัยได้นำยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) มาใช้เป็นโครงสร้างหลัก และได้ปรับเปลี่ยนด้านยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบรวมกลุ่ม (cluster) โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง และยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่หลากหลาย (S1)	1. ขาดการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ (W1)
2. มีมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย-รามัญดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ (S2)	2. ไม่มีธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในจังหวัดที่โดดเด่น (W2)
3. ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและโครงข่ายเส้นทางคมนาคม (S3)	3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่สะดวก (W3)
4. มีพระสงฆ์ที่มีวิชาความรู้ ความสามารถ ทั้งเกจิอาจารย์ พระนักเผยแผ่ศาสนา ด้านเทศนาธรรม (S4)	4. ขาดการบูรณาการเรื่องการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และชุมชน (W4)
	5. ชุมชนยังขาดความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม

ตารางที่ 1 (ต่อ)

5. ชุมชนมีความร่วมมือในการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น(S5)	บริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (W5) 6. ความเสื่อมโทรมของวัดทั้งที่เกิดจากกาลเวลาและเกิดจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ (W6)
โอกาส (Opportunity)	ภัยคุกคาม (Threat)
1. นโยบายของภาครัฐให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงระดับประเทศ (O1) 2. การเปลี่ยนแปลงของประชากรโลกทำให้เข้าสู่สังคมผู้สูงวัย จะสนใจการท่องเที่ยวทางเลือก เพื่อสุขภาพ ทั้งทางกายและใจ และแนวโน้มของการตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม การรักษาสุขภาพ (ท่องเที่ยวเชิงพุทธจึงเป็นทางเลือกที่ดี): (O2) 3. ธรรมชาติ สภาพภูมิฐาน ที่ เป็นเมืองแห่งแม่น้ำนำไปสู่การเกษตรที่สมบูรณ์ เหมาะสมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ และเชิงนิเวศ รวมทั้งกระแสนิยมการพัฒนาศึกษาทางจักรยานเป็นหมู่คณะ : (O3) 4. การเกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมมีความทุกข์ ซึ่งมีทั้งทุกข์ทางกาย และทางใจ หากมีความทุกข์แล้วมาหาที่พึ่งโดยการท่องเที่ยววัด ถือว่าเป็นทางเลือกที่ดี : (O4) 5. การท่องเที่ยวเชิงพุทธมีความปลอดภัยสูงกว่าการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ : (O5)	1. ภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม โบราณสถานเสียหาย เสื่อมโทรม ตลิ่งทรุด ถนนแยก เป็นต้น (T1) 2. ความขัดแย้งทางการเมือง จากความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่าง ทำให้ขาดความสามัคคี เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อจังหวัด (T2) 3. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง อาจทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม (T3)

การพัฒนากลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วย TOWS Matrix

1) กลยุทธ์เชิงรุก (การส่งเสริมและพัฒนาจุดแข็ง) ซึ่งได้จากการนำจุดแข็งกับโอกาส (SO) เป็นแนวทางการพัฒนาที่ได้นำจุดแข็งทางด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดปทุมธานีมาแสวงประโยชน์จากโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอก แสดงไว้ในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์เชิงรุก

จุดแข็ง	โอกาส	แนวทางการพัฒนา
1. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่หลากหลาย (S1) 2. มีมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย-รามัญดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ (S2) 3. ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและโครงข่ายเส้นทางคมนาคม (S3)	1. นโยบายของภาครัฐให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงระดับประเทศ (O1) 2. การเปลี่ยนแปลงของประชากรโลกทำให้เข้าสู่สังคมผู้สูงวัย จะสนใจการท่องเที่ยวทางเลือก เพื่อสุขภาพ ทั้งทางกายและใจ และแนวโน้มของการตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม การรักษา	1. สนับสนุนให้มีผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดปทุมธานี 2. สร้างระบบสารสนเทศเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อเป็นฐานข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และสำหรับการประชาสัมพันธ์ 3. โฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งในส่วน of แหล่งท่องเที่ยว(วัด) เกจิอาจารย์และ กิจกรรมการท่องเที่ยว (ประเพณี วัฒนธรรม)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

จุดแข็ง	โอกาส	แนวทางการพัฒนา
4. มีพระสงฆ์ที่มีวิชา ความรู้ ความสามารถ ทั้ง เกจิอาจารย์ พระนักเผยแผ่ ศาสนา ด้านเทศนาธรรม (S4) 5. ชุมชนมีความร่วมมือใน การช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น (S5)	สุขภาพ (ท่องเที่ยวเชิงพุทธจึงเป็น ทางเลือกที่ดี) : (O2) 3. ธรรมชาติ สภาพภูมิสัณฐาน ที่เป็น เมืองแห่งแม่น้ำนำไปสู่การเกษตรที่ สมบูรณ์ เหมาะสมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงพุทธ และเชิงนิเวศน์ รวมทั้ง กระแสนิยม การทัศนศึกษาทาง จักรยานเป็นหมู่คณะ : (O3) 4. การเกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมมีความ ทุกข์ ซึ่งมีทั้งทุกข์ทางกาย และทางใจ หากมีความทุกข์แล้วมาหาที่พึ่งโดยการ ท่องเที่ยววัด ถือว่าเป็นทางเลือกที่ดี : (O4)	4. จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทั้งทางน้ำ และทางบก โดยทางน้ำ การล่องเรือตามแม่น้ำเจ้าพระยาหรือ คลองเพื่อเที่ยววัด และทางบกได้ทั้งการเดิน (walk rally) การปั่นจักรยานเพื่อเที่ยววัด 5. สนับสนุน ผลักดัน การตลาดเฉพาะกลุ่ม สำหรับผู้ นิยมเรื่องสุขภาพ (กาย-ใจ) ได้แก่ ทวีร์ทำบุญ-ไหว้ พระ 9 วัดทางน้ำ ทวีร์ทำบุญ-ไหว้พระทางน้ำด้วย เดิน ปั่นจักรยาน ทวีร์เรียนรู้วิถีธรรมโดยการปฏิบัติ ธรรม เป็นต้น 6. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้า มามีส่วนร่วมและรับผิดชอบการท่องเที่ยวโดย เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 7. การสร้างตราสินค้า (brand) ให้การท่องเที่ยวเชิง พุทธพุมธานีเป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยว

2) กลยุทธ์พัฒนา (กลยุทธ์การปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน) หรือ กลยุทธ์จุดอ่อนกับโอกาส (WO) เป็นแนวทางที่จังหวัดมุ่งเน้นปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของตนเพื่อฉกฉวยประโยชน์จากโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอก ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 กลยุทธ์พัฒนา

จุดอ่อน	โอกาส	แนวทางการพัฒนา
1. การประชาสัมพันธ์ การโฆษณา (W1) 2. ไม่มีธุรกิจการท่องเที่ยวและ ธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวใน จังหวัดที่โดดเด่น (W2) 3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ สะดวก (W3) 4. ขาดการบูรณาการเรื่องการ ท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน ภาค วิชาการ และชุมชน (W4) 5. ชุมชนยังขาดความรู้ในเรื่องการ จัดการการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม บริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่ง	1. นโยบายของภาครัฐให้ความสำคัญกับ การท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับจังหวัดถึง ระดับประเทศ (O1) 2. การเปลี่ยนแปลงของประชากรโลก ทำให้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะสนใจการ ท่องเที่ยวทางเลือก เพื่อสุขภาพ ทั้งทาง กายและใจ และแนวโน้มของการตื่นตัว เรื่องสิ่งแวดล้อม การรักษาสุขภาพ การ ท่องเที่ยวเชิงพุทธจึงเป็นทางเลือกที่ดี (O2) 3. ธรรมชาติ สภาพภูมิสัณฐาน ที่เป็น เมืองแห่งแม่น้ำนำไปสู่การเกษตรที่ สมบูรณ์ เหมาะสมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว	1. พัฒนาวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกับวิถีการใช้ ชีวิตของนักท่องเที่ยวเป้าหมาย เช่น ทางทีวี ดิจิทัล เว็บไซต์ แอปพลิเคชันบนมือถือ เพชบุ๊ บล็อก เป็นต้น 2. พัฒนาศักยภาพธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ต่างๆ 3. พัฒนาระบบการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ป้ายบอกทาง การพัฒนา/ปรับปรุงระบบขนส่ง เช่น ท่าเรือ ท่าเรือ ท่ารถ 4. พัฒนาระบบการบูรณาการเพื่อให้เกิดความ ร่วมมือจากทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง พุทธ 5. พัฒนาระบบการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เช่น

ตารางที่ 3 (ต่อ)

จุดอ่อน	โอกาส	แนวทางการพัฒนา
เรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (W5) 6. ความเสื่อมโทรมของวัดทั้งที่เกิดขึ้นจากกาลเวลาและเกิดจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ (W6)	เชิงพุทธ และเชิงนิเวศ รวมทั้งกระแส นิยมการทัศนศึกษาทางจรรย์ยานเป็นหมู่ คณะ (O3) 4. วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่ดี เนื่องจากวิถี ชีวิตที่รีบเร่ง แข่งขัน สร้างความเครียด ส่งผลต่อการเป็นโรคต่าง ๆ ตามมาทั้ง โรคทางกายและทางใจ (O4)	สร้างพิพิธภัณฑ์ ป้ายบอกประวัติความเป็นมา ป้าย บอกความรู้ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม 6. ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น 7. ซ่อมแซม บูรณปฏิสังขรณ์ พื้นฟู และปรับปรุง วัดที่ และภูมิทัศน์ที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่ สภาพเดิมโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์ของ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น 8. โครงการอบรมให้ความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าอาวาส ชุมชน อปท ในด้านการท่องเที่ยว การ เป็นเจ้าบ้านที่ดี เป็นต้น

3) กลยุทธ์ป้องกัน (กลยุทธ์การสร้างเสริมโอกาส) หรือ กลยุทธ์จุดแข็งกับภัยคุกคาม (ST) เป็นแนวทางการพัฒนาที่จังหวัดใช้จุดแข็งมาลดทอนอิทธิพลของภัยคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอก ดังแสดงในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 กลยุทธ์ป้องกัน

จุดแข็ง	ภัยคุกคาม	แนวทางการพัฒนา
1. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่หลากหลาย (S1) 2. มีวัฒนธรรมไทย-รามัญดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ (S2) 3. ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและโครงข่ายเส้นทางคมนาคม (S3) 4. มีพระสงฆ์ที่มีวิชาความรู้ความสามารถ ทั้งเกจิอาจารย์ พระนักเผยแผ่ศาสนา ด้านเทศนาธรรม (S4)	1. ภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม โบราณสถานเสียหาย เสื่อมโทรม ตลิ่ง ทรุด ถนนแยก (T1) 2. ความขัดแย้งทางการเมือง จาก ความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ทำให้ขาดความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจ ช่วยกันพัฒนาจังหวัด เกิดภาพลักษณ์ที่ ไม่ดีต่อจังหวัด (T2) 3. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคม ชนบทสู่สังคมเมือง อาจทำให้คนรุ่น ใหม่ไม่สนใจสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม (T3)	1. การบริหารความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ 2. การบริหารความเสี่ยงจากความขัดแย้ง ทางการเมือง 3. การบริหารความเสี่ยงจากการ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต 4. การสร้างความสามัคคีโดยใช้วัด/ เกจิอาจารย์/งานบุญประเพณี เป็นจุด เชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ กัน พัฒนาจังหวัดปทุมธานี 5. การท่องเที่ยวเชิงพุทธเน้นความสงบ ทางจิตใจ จึงเป็นประโยชน์ในการ ปรองดอง สมานฉันท์ 6. การบูรณะปฏิสังขรณ์วัด การที่จะ พัฒนาวัดต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ที่ เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย (ร่วมแรง ร่วมคิด ร่วมกันพัฒนา)

4) กลยุทธ์หลีกเลี่ยง (กลยุทธ์การลดวิกฤตและภัยคุกคาม) หรือ กลยุทธ์จุดอ่อนกับภัยคุกคาม (WT) เป็นแนวทางการพัฒนาที่จังหวัดพยายามลดจุดอ่อนภายในจังหวัด ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นภัยคุกคาม ซึ่งแสดงไว้ในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 กลยุทธ์หลักเลี้ยง

จุดอ่อน	ภัยคุกคาม	แนวทางการพัฒนา
1. การโฆษณาการประชาสัมพันธ์ (W1) 2. ไม่มีธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในจังหวัดที่โดดเด่น (W2) 3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่สะดวก (W3) 4. ขาดการบูรณาการเรื่องการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน ภาควิชาการ และชุมชน (W4)	1. ภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม โบราณสถานเสียหาย เสื่อมโทรม ต่ลิ่งทรุดถนนแยก (T1) 2. ความขัดแย้งทางการเมือง จากความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันทำให้เกิดขาดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันพัฒนาจังหวัดเกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อจังหวัด (T2) 3. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองอาจทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิม (T3)	1. สร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว 2. จัดทำแผนบริหารความเสี่ยงทั้งจากภัยธรรมชาติ ความแตกต่างทางการเมือง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่สังคมเมือง 3. การจัดการความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ภูมิใจ ในวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณีที่ดั้งเดิมตลอดจนวัฒนธรรม และช่วยสืบสาน ถ่ายทอดต่อชนรุ่นต่อไป

2. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืนจังหวัดปทุมธานี

จากแนวทางในการพัฒนาที่ได้จากการวิเคราะห์ TOWS Matrix สามารถนำมาจัดกลุ่มตามยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ที่สอดคล้องแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ได้ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว

สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 5 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ปรับปรุงทัศนียภาพของวัด ภูมิทัศน์ และ บริเวณวัด โดยมีโครงการ/กิจกรรมที่ควรดำเนินการ เช่น การจัดสวนรุกขชาติในบริเวณวัดเพื่อความสวยงามและเป็นแหล่งเรียนรู้พันธุ์ไม้, การจัดสวนสมุนไพร, การรักษาความสะอาดของบริเวณวัด, การจัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอ และ โครงการห้องน้ำวัดสะอาด เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 2 ปรับปรุง/สร้างท่าเทียบเรือให้ได้มาตรฐาน โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการ 1 ตำบลริมน้ำ 1 ท่าเทียบเรือมาตรฐาน และ โครงการปรับปรุงท่าเทียบเรือวัด เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบสารสนเทศการท่องเที่ยวและการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น พิพิธภัณฑ์รามัญปทุมธานี, พิพิธภัณฑ์วัดเก่าแก่และมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ, โครงการจัดทำป้ายบอกทาง ป้ายบอกแหล่งที่ตั้งของวัด, โครงการจัดทำ/ปรับปรุงป้ายแสดงประวัติ ความเป็นมาของโบราณสถานในวัด โครงการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวของวัด โครงการพัฒนา/จัดทำwebsiteวัดในจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 4 การเชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรทางน้ำ โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการเส้นทางการสัญจรทางน้ำ, โครงการท่องเที่ยวทางแม่น้ำเจ้าพระยาและโครงการท่องเที่ยวทางลำคลอง เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 5 การเชื่อมโครงข่ายการสัญจรทางน้ำ และ ทางบก โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการเชื่อมต่อทางคลอง-แม่น้ำ, และ โครงการท่องเที่ยวโดยทางรถไฟ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเกิดความยั่งยืน

สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 อนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมมรดก โดยมีโครงการที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการจัดการความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน โดยการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ รักษาและสืบทอดศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้ยั่งยืนต่อไป

กลยุทธ์ที่ 2 อนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีโครงการที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการจัดการความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านทางด้านอาหาร สมุนไพร แพทย์แผนไทย เพื่อเกิดการพัฒนาอาชีพ และเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถต่อไป และ โครงการการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร

กลยุทธ์ที่ 3 การเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น จัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ และสนใจมาท่องเที่ยว โครงการยุวมัคคุเทศก์ โครงการอาสาสมัครมััคคุเทศก์ โครงการการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน กับภาครัฐทั้งจากท้องถิ่นและส่วนกลาง ภาคเอกชน ในการพัฒนา ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว โดยมีโครงการที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการบูรณะวัดที่ชำรุดทรุดโทรมจากกาลเวลา หรือจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ โครงการฟื้นฟู เผยแพร่ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น โครงการพัฒนาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพระดับมาก ให้มีผู้รู้จักและมาท่องเที่ยวให้มากขึ้น โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม โครงการประชาสัมพันธ์วัดต่าง ๆ ในปทุมธานีที่โดดเด่นน่าสนใจ โครงการเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งทางด้าน อาหาร วิถีชีวิต นำมา สืบสาน(เยาวชนเรียนรู้) เพื่อพัฒนา ฟื้นฟู สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน โครงการการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี และโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส และพระสงฆ์ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 2 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ โดยมีโครงการที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์ของวัด โดยเลือกจากวัดที่มีความพร้อมและมีศักยภาพ

กลยุทธ์ที่ 2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยที่ตั้งในจังหวัดปทุมธานี โดยมีโครงการหรือกิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่นโครงการจัดการเรียนการสอน การฝึกงาน ให้มีการศึกษา ในหัวข้อจังหวัดปทุมธานี การศึกษาประวัติศาสตร์ ให้มีเรื่องของจังหวัดปทุมธานี การศึกษาดนตรี การฟ้อน การรำ ที่เป็นอัตลักษณ์ของไทย รามัญ หรือมอญ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 2 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารความเสี่ยงเพื่อรองรับภัยธรรมชาติ ความแตกต่างการเมือง การปรับเปลี่ยนทางสังคม โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อรองรับการเสื่อมโทรมของวัดจากกาลเวลา และนักท่องเที่ยว โครงการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อรองรับภัยธรรมชาติ โครงการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อรองรับความแตกต่างทางการเมือง และโครงการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนทางสังคม เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 2 การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธกับวิถีชีวิต โดยเชื่อมโยงและจัดให้มีที่พักแบบ โฮมสเตย์และจัดที่พักรับประทานอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อ และแวะซื้อสินค้า OTOP ของจังหวัดปทุมธานี โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการเที่ยววัด พักโฮมสเตย์เรียนรู้วิถีชีวิตการเกษตร (ทำนา ทำสวนผัก สวนกล้วยไม้) โครงการเที่ยววัด พักโฮมสเตย์เรียนรู้วิถีชีวิต ไทย-รามัญ โครงการเที่ยววัด เรียนรู้พืชสมุนไพร และโครงการเที่ยววัดออกกำลังกาย (เดิน-ปั่นจักรยาน) บริหารจิตใจ (ถือศีล นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม) เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 2 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธจากทุกภาคส่วน โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น โครงการรวมกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานีระดับตำบลอำเภอและระดับจังหวัด โครงการจัดตั้งสมาคมการท่องเที่ยวเชิงพุทธปทุมธานี และโครงการจัดอบรมการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ

กลยุทธ์ที่ 2 การให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัดที่ทรงคุณค่าและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ศิลปะ ประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ โครงการมัคคุเทศก์ของท้องถิ่นแนะนำนักท่องเที่ยว โครงการมัคคุเทศก์มืออาชีพ โครงการยุวมัคคุเทศก์ โครงการอาสาสมัครมัคคุเทศก์ โครงการทำแผนที่วัดในจังหวัดปทุมธานี โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัด โครงการให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยพิจารณาพิพิธภัณฑ์แสดงประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต โครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์รามัญ กลุ่ม สามโคก โครงการสืบสานศิลปะการแสดง ดนตรี ปี่พาทย์ของมอญ โครงการส่งเสริมปรับปรุงสมบัติทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โครงการอบรมชุมชนเพื่อเป็นเจ้าบ้านที่ดี และโครงการจัดเส้นทางท่องเที่ยวและให้มีกิจกรรมที่ชุมชนแสดง หรือถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบรวมกลุ่ม (Cluster) โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

Cluster 1 ท่องเที่ยววัดริมแม่น้ำเจ้าพระยา (เมือง สามโคก)

Cluster 2 ท่องเที่ยววิถีไทย รามัญ (เมือง สามโคก ลาดหลุมแก้ว)

Cluster 3 ท่องเที่ยววิถีชีวิตริมคลอง (ธัญบุรี)

Cluster 4 ท่องเที่ยวทำบุญไหว้พระทางรถไฟโดยสารประจำทาง (คลองหลวง ลำลูกกา ธัญบุรี หนองเสือ) สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 1 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการ อบรมการจัดตั้งธุรกิจขนาดเล็กและขนาดย่อมด้านการ

ท่องเที่ยว (SME) โครงการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านการจัดการที่พัก ร้านอาหารและบริการด้านการท่องเที่ยว โครงการอบรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โครงการอบรมมัคคุเทศก์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โครงการอบรมด้านการบริหารจัดการของผู้ประกอบการโฮมสเตย์ โครงการอบรมสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานี โครงการตามรอยเกจิอาจารย์ และโครงการนำเที่ยวจากสถานที่ท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวมาจำนวนมาก โดยเพิ่มเส้นทางการท่องเที่ยวแห่งอื่นให้นักท่องเที่ยวได้ไปเที่ยวเพิ่มขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สำหรับยุทธศาสตร์นี้ประกอบด้วยกลยุทธ์ 2 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ประชาสัมพันธ์งานด้านศิลปกรรม/สถาปัตยกรรม โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการประชาสัมพันธ์ โครงการสืบสานวิถีชีวิตรักษาความเป็นท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ โครงการจัดทำคู่มือสำหรับการท่องเที่ยว โครงการสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดปทุมธานี โครงการสร้างโฆษณา การท่องเที่ยวเชิงพุทธปทุมธานีมีความสุข สงบ ปลอดภัย และ ประหยัด

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดทำสิ่งที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยมีโครงการ/กิจกรรม ที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการจัดทำแผนที่เส้นทางแผนที่ท่องเที่ยว โครงการแนะนำอาหารและเครื่องดื่มที่ขึ้นชื่อของปทุมธานี กว้างเตี้ยเรือ และโครงการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ TOWS Matrix สามารถนำมาจัดกลุ่มตามยุทธศาสตร์ 5 ด้านของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) และได้เพิ่มยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาตามที่ได้จากการประชุมระดมสมองกับนักวิชาการ การประชุมสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารกลยุทธ์ และผู้บริหารของจังหวัดปทุมธานี ได้ยุทธศาสตร์เป็น 7 ยุทธศาสตร์ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเกิดความยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบรวมกลุ่ม (Cluster) โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธและมีกลยุทธ์ต่าง ๆ ตามแต่ละยุทธศาสตร์ จากผลการวิจัยที่ได้ยุทธศาสตร์เช่นนี้ เป็นเพราะการที่นักวิจัยได้สัมผัสกับบริบทของชุมชนและวัดทุก ๆ วัด ตลอดจนการออกแบบการวิจัยที่ให้ครอบคลุมประเด็นในด้านต่าง ๆ โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และศักยภาพของวัด ด้วยการสัมภาษณ์พัฒนาการจังหวัด และผู้อำนวยการกลุ่มอำนาจการและกิจการพระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งโดยการจัดประชุมสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน และ พระสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีประชุมระดมสมองกับนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง และมีการสนทนากลุ่มร่วมกับนักวิชาการ ผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น และข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่

ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมการประชุมดังกล่าวทราบปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างดี จึงสามารถเสนอแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างหลากหลายตรงประเด็น

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. จากการประชุมสนทนากลุ่มย่อยเพื่อยืนยันยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืน และเนื่องจากจังหวัดมีการนำเรื่องการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด ดังนั้น จังหวัดสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาโครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดต่อไป

2. เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นสหวิทยาการ ต้องอาศัยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาร่วมกันบริหารจัดการ ดังนั้น เรื่องการประสานงาน และช่วยกันสนับสนุนการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรมีผู้ที่เชี่ยวชาญทั้งด้านการวางแผน การบริหารจัดการ โดยภาครัฐ (รัฐบาล จังหวัด อำเภอ) ควรให้การสนับสนุน กำกับดูแล และร่วมมือกับภาคท้องถิ่น (อปท. อบจ. อบต.) เนื่องจากภาคท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลวัดโดยตรงและมีงบประมาณ ดังนั้นภาคท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับเรื่องการท่องเที่ยวด้วย

3. ผู้นำมีความสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธเกิดขึ้นได้ และมีส่วนสำคัญในการผลักดันและบริหารจัดการ ซึ่งผู้นำในการที่จะทำให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น) ผู้นำท้องถิ่น (นายก อบต. นายก อบจ.) ซึ่งหากผู้นำเข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และมุ่งมั่นในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ เช่น วัดโบสถ์ (สามโคก) มีเจ้าอาวาสที่มีความสามารถทางด้านการบริหารจัดการ วัดจึงมีการพัฒนาจนมีนักท่องเที่ยวมาวัดเป็นจำนวนมาก วัดสิงห์ มีนายก อบต. ที่มีความสามารถซึ่งช่วยพัฒนาวัดและทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ กับวัดได้ วัดศาลาแดง มีผู้ใหญ่บ้านที่มีความเป็นผู้นำ มีความคิดที่จะดูแลรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของมอญไว้ และสามารถที่จะทำให้ชุมชนมาร่วมมือช่วยกันดูแลและพัฒนาวัดจนวัดมีชื่อเสียงและชุมชนมีชื่อเสียงในเรื่องการท่องเที่ยวด้วย

4. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืนได้ ยกตัวอย่างเช่นที่วัดศาลาแดง ชุมชนศาลาแดงมีส่วนร่วมทั้งในการบริหารจัดการต่าง ๆ ทั้งร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้าน เพราะตระหนักในความเป็นเอกลักษณ์ และมีความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง จึงสามารถที่จะรักษาประเพณี วัฒนธรรมของชาวรามัญไว้ได้ และร่วมกันพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีลักษณะของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี เพราะมีน้ำใจให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

5. ชุมชนต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันบริหารจัดการ โดยภาครัฐอาจให้การสนับสนุนต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน การกระตุ้นให้เกิดความสามัคคีที่ร่วมแรง ร่วมใจ โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์ที่ดี

6. การประสานงานในการอำนวยความสะดวกและการขับเคลื่อนของภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญมาก เพราะการท่องเที่ยวเป็นการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ ทั้งที่เป็นสิ่งของวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติแล้วยังรวมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปะ

ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเกือบทุกภาคส่วนของราชการ ทั้งส่วนที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง และส่วนที่ช่วยสนับสนุน เช่นกรมชลประทาน กรมเจ้าท่า กรมการขนส่งทางบก กรมทางหลวงชนบท เป็นต้น จังหวัดปทุมธานีมียุทธศาสตร์ของจังหวัดที่ว่าด้วยการท่องเที่ยวตั้งนั้น จำเป็นต้องมีการประสานขอความอนุเคราะห์กับภาคส่วนต่าง ๆ ในการผลักดันและสนับสนุน ยุทธศาสตร์ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในลักษณะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นโดยการบูรณาการวิธีการท่องเที่ยวแบบผสม เช่นเที่ยววัดชมสวนผลไม้ เที่ยววัดชมวิถีชีวิต ชมพิพิธภัณฑ์แล้วต่อยอดการไปดูการปลูกข้าว แล้วเข้าวัด
2. เนื่องจากในจังหวัดปทุมธานีมีปราชญ์ชุมชนด้านต่าง ๆ อยู่มาก เช่น ด้านการเกษตร ด้านประวัติศาสตร์ ด้านพืชสมุนไพร จึงควรมีการทำวิจัยในการจัดการความรู้เพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นต่อ ๆ ไป
3. สามารถที่จะนำวิธีการในการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อทำการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดอื่น ๆ ต่อไปได้
4. การศึกษาวิจัยโดยการถอดบทเรียนจากวัดต่าง ๆ ที่มีการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการวิจัยในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ สำหรับในจังหวัดปทุมธานีที่น่าสนใจ และอาจทำเป็นต้นแบบให้วัดอื่น ๆ ได้แก่ วัดโบสถ์ (สามโคก) วัดมะขาม วัดศาลเจ้า วัดเจดีย์หอย เป็นต้น หรืออาจศึกษาจากวัดที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “พัฒนาศักยภาพและการมีส่วนร่วมบริหารจัดการของชุมชนโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบยั่งยืน จังหวัดปทุมธานี” ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีที่ได้รับการเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) คณะผู้วิจัยจึงขอแสดงความขอบคุณมา ณ ที่นี้ และงานวิจัยนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือ สนับสนุนต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงาน และผู้มีส่วนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559.
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
ชมรมนักศึกษามหาวิทยาลัยมคอ. (2549). คู่มือ: เที่ยวถิ่นพุทธ. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมรักษ์การพิมพ์.
สำนักงานจังหวัดปทุมธานี. (2558). แผนพัฒนาจังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2557 - 2560) ฉบับทบทวน.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี 57. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.